

Historien om Minebøss

● Minebøssen på Tomta ble avduket med stor stas og mange fine ord

I 1920 var det stor stas på Tomta i Lillesand da sjømannsforeningens leder avduket Minebøssen. Den ruvet som et monument, alene på Tomta i mange år.

ANNE MARTA SVENDSEN

anne.marta.svensen@lp.no

Vi har fått tilgang til et gammelt foto av minebøssa som tidligere sto på Tomta, foran Hotel Norge. Den ble demontert i 1949 da det skulle bygges bensinstasjon på Tomta, og oppbevart i en kjeller under gamle Middelskolen frem til 1961. Da fikk Aust-Agder Museet tilbud fra sjømannsforeningen om å overta bøssa. Museet takket ja da de ikke hadde minebøsse i sine samlinger, men i 1982 ble det tatt privat initiativ for å få den tilbake til Lillesand. Det var imidlertid først i 1994 at det kom fart i sakene da Lillesand Rotary ba sjømannsforeningen om å få den tilbake til Lillesand. I 1995 kom den på plass i S.N. Hansens park på Kokkenes.

Opprydding

Det var under oppryddingen etter Elisabeth Vallesverd at døtrene Torunn og Marie blant mye fant en mappe med lillesandsbilder. Tittelen på mappen er Lillesand og Omegn. Den er utgitt av Joh. Arnt Johnsen, fotograf i Lillesand. Blant fotoene finner vi et av Minebøssen slik den sto ensom på Tomta, med kaia fylt med props som venter på å bli skipet ut.

Mange havnebyer fikk slike minebøsser plassert ved havnene etter første verdenskrig. Her samlet man inn penger til omkomne sjømenns enker og familie.

Første verdenskrig

I løpet av første verdenskrig omkom over 2.000 norske sjøfolk som følge av at skip ble torpedert eller minesprengt selv om Norge var nøytralt land i denne krigen. På en plate på minebøssa finner vi følgende tekst: «**Fordum til sjømannens jammer og død nu til hans velfærd, trygghed og brød**».

Det var i hovedsak sjømannsforeninger som fikk satt opp disse bøssene, i likhet med i Lillesand der sjømannsforeningen bekostet og reiste den.

21. november i 1920 ble Minebøssen avslørt, som det heter i Lillesands-Postens fyldige referat 23. november fra begivenheten. Med hornmusikken i spissen og under det norske flagg, gikk sjømannsforeningen og sjømannsskolens elever gjennom byens hovedgater ned til havnevesenets tomt der Minebøssen var reist. Sjømannsstanden var ganske tallrikt representert i toget, og på festplassen hadde det samlet seg en mengde tilhørere, leser vi i avisen.

Hedre sjømannen

Det var sjømannsforeningens formann, skipsreder G. Selmer Pedersen som holdt avsløringsstalen. Han sa blant annet at når man vil hedre en

mann for vel utført dåd, så reiser man ham et minne - et monument.

- Vi vil gjerne hedre sjømannen og takke ham for hva han gjorde for oss under krigen, derfor reiser vi ham dette monument som skal vidne til kommende slekter, og som skal fortelle dem om at for disse djevelske mordredskaper satte 2000 vergeløse sjømenn livet ind for vort land alene, sa Pedersen. Han la til at for Lillesand var det mange av de beste sønner som ble derute, og derfor ble det reist et minne i deres egen by.

Mordredskapet var Minebøssen. Den var satt sammen av flere miner. Underst en stor, rund engelsk mine og over denne en høy cylinderformet tysk hornmine. Monumentet sto på en firkantet forhøyning av betong, og i hjørnene var det festet amerikanske mineflottører, forbundet med kjetting.

Skipsfarten

Om sjømannen og den norske skipsfarten sa Pedersen:

- Den norske sjømann og vår skipsfart har alltid inntatt en bred plass i vårt lands historie - Ja, en så bred en plass at Bjørnstjerne Bjørnson engang har funnet seg beføyet til å uttale disse bevingede ord: «Vår ære og vår makt har vite seil oss brakt».

Pedersen fortsatte i høysstemt tone:

- Og når Norges navn nu er kjent over den hele verden til de fjerneste avkroker helt ned på øyene nede i Stillehavet, slik at dernede blant de primitive folkeslag får der for disse folk kun eksisterer to nasjoner, nemlig: er du ikke engelsk, vel så er du norsk - så er det fordi at norske skip har vist seg derne, og norske sjømenn med heder og ære har tont det norske flagg i disse avkroker.

Pedersen minnet blant annet om at norske sjømenn ikke hadde meldt pass under først verdenskrig, men seilt og våget livet for å tilføre landet dets aller viktigste fornødenheter.

- De reddet oss fra sult og nød, sa Pedersen.

Ordfører Gauslaa

Lillesands ordfører Noan Chr. Gauslaa takket sjømannsforeningen på byens og distriktets vegne for initiativet foreningen hadde tatt i denne saken, og for sjømannsstandens holdning i krigsårene. Som avslutning på en lengre tale, avsluttet Gauslaa ved å si at Minebøssen hadde en dobbelt oppgave.

- Den skal stå her som et vitne om våre sjømenns betydningsfulle innsats, deres uforferdedehet og offervilje, deres hengivelse i fedrelandets tjeneste. Og den skal holde takknemlighetsfølelsen levende i oss som er idag, og hos dem som kommer.

Gauslaa mente det var en lykkelig idé av sjømannsforeningen å la det bidrag som tid etter tid gikk gjennom denne bøssen tilflyte sjømennenes understøttelseskasse, en tradisjonsrik lokal institusjon for Lillesand og det omliggende sjødistrikt Eide, Vestre Moland og Høvåg.

Det kom inn 305 kroner i kassen denne dagen. Ingen imponerende sum, mente referenten som oppfordret folk til å fylle den til jul.

AVDUKINGEN: Lillesand sjømannsforenings leder, skipsreder G. Selmer Pedersen avduker Minebøssen som

Prolog

ved avsløringen av Minebøssen

Her står jeg det tause minde fra storkrigens rædsler og gru, som av høststormens herjende vinde ble kastet mellom skjær og flue, med rædsel og død i følge jeg drev min lumske vei, mit væsen søkte jeg dølge og ofte det lykkedes meg.

Jeg skapt av kløgtige hoder, et foster av tidens kultur; all djævelsk og råskaps metoder har bodd i mitt pansrede bur. All onskap en hjerne kan fatte, all kløkt der kan skapes av ånd i meg en prøve de satte, jeg pleides med varsom hånd.

Så mangen en præktig skute jeg dolket på snigmorders vis, og der spurtes fra havet der ute så mangt et sorgens forlis. - De modige gutter de segnet i kampen for hjem og for viv, og for en dåd jeg det regnet å ta deres fattige liv.

Min farlige ferd den er over og havet atter fritt; men mange derute sover som ved «minen» døden har lidt, og mange hjem må nu savne far, som føden dem gav, - nu er det min lod at gavne deres, jeg grov en grav.

Nu skal brøden jeg sone, så godt jeg bare kan; legg bare i «bøssen» din krone og vis din takk mot den mann der ofret alt hva han eiet, når landet i nød var stedt. Vel aldri ble offeret veie, men tidt ble det følt og sett.

G. Selmer Pedersen